

ЛЕГЕНДИ ТА ПЕРЕКАЗИ

с.ПУКЛЯКИ

(КАМ'ЯНЕЧЧИНА):

ТОПОНІМІЧНА

НОМІНАЦІЯ

УДК 811.161.2'373.21:398.2](477.43)
ББК 82.3(4Укр-4Хме)
Л 33

Рекомендується до друку за ухвалою кафедри історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 15 від 28.12.2023р.)

Рецензенти:

Олена Івановська, доктор філологічних наук, професор кафедри фольклористики Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Наталія Коваленко, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Легенди та перекази с. Пукляки (Кам'яначчина) : топонімічна номінація / уклад. Валерій Щегельський, Яна Райська. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 58 с.

До збірника увійшли народні топонімічні легенди та перекази с.Пукляки (Кам'яначчина); з'ясовано історичний, етимологічний аспект, а також окреслено мотивну базу їх побутування.

Для учнів, здобувачів вищої освіти, викладачів, усіх, хто цікавиться духовною культурою рідного краю.

ЕЛЕКТРОННА ВЕРСІЯ ДОСТУПНА ЗА ПОКЛИКАННЯМ:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7860>

УДК 811.161.2'373.21:398.2](477.43)
ББК 82.3(4Укр-4Хме)
Л 33

© В. Щегельський;
© Я. Райська, 2024

*Приходять і відходять люди,
лишаючи після себе пісні,
казки, легенди – найбагатший дар
для майбутніх поколінь!
То не спадщина для одного,
а віно (подарунок) для всіх.*

Тамара Сис-Бистрицька

I. ПЕРЕДМОВА

Літочислення населеного пункту прийнято вважати від першої писемної згадки про нього, коли ми говоримо про номінацію. Однак археологічні розвідки, проведені в межах досліджуваного геооб'єкта, відшукані предмети побуту та ремесел засвідчують, що поселення існувало вже значний період раніше ніж його назва увійшла до писемного джерела.

Арсенал методологічних знань, яким на сучасному етапі розвитку володіє українська фольклористика, забезпечує ґрунт для вивчення регіональних, зонально-локальних особливостей текстів фольклорної топонімічної прози, а саме легенд і переказів. Це дає можливість глибше осмислити українську уснословесну спадщину та з'ясувати роль народної топонімічної прози в житті подолян, яких упродовж багатьох століть намагалися позбавити національної історичної пам'яті. Локальні найменування важливі для пізнання своєї історичної минувшини, тому вони потребують нагального вивчення, адже впродовж ХХ ст. цей розряд онімів зазнав і далі продовжує зазнавати суттєвих утрат.

Бібліографія української фольклористики нараховує невелику кількість праць, присвячених дослідженню національного топонімікону в його локальних проявах. Топоніми/мікротопоніми, гідроніми/мікрогідроніми Кам'янецьчини лише частково були об'єктом комплексного аналізу, тому запропоноване дослідження буде важливим доповненням у сучасну українську регіональну фольклористику.

Актуальність теми. Вивчення друкованих, рукописних та уснословесних

джерел, які висвітлюють мотивні питання появи та побутування топонімічної прози, її розвиток на різних етапах еволюції українського соціуму є актуальним питанням сучасної української фольклористики, однак є потреба в уточненні та доповненні відомих визначень, систематизації автентичної народної прози, яка знаходить свої прояви в топонімічних легендах і переказах краю. Звернення до проблеми регіонального, зонально-локального аспекту дослідження топонімічної прози не випадкове, адже досі ми не маємо їх комплексного аналізу в межах Кам'янецьчини з проєкцією на всеукраїнське узагальнення.

Метою дослідження є системний аналіз топонімічної неказкової прози як жанру словесної народної творчості Кам'янецьчини, виявлення самотутніх ідейно-тематичних особливостей і визначення їхньої ролі в розвитку подільського фольклору.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: визначити термінологічну основу роботи; здійснити польові експедиційні дослідження з означеної проблеми; дослідити рукописні фонди навчально-наукової лабораторії етнології К-ПНУ імені Івана Огієнка; простежити взаємозв'язки народної та наукової інформації з теми; розглянути поняття «легенда» і «переказ» у контексті оповідальної творчості; вивчити сучасний стан і динаміку розвитку топонімічної творчості подолян; визначити проблеми збереження мікротопонімії та окреслення посильних шляхів їх вирішення; з'ясувати етимологію зафіксованих мікротопонімів; упорядкувати топонімічний словничок народних географічних назв с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.; розробити картосхему візуального розміщення топонімів, мікротопонімів і гідронімів досліджуваного населеного пункту.

Об'єктом дослідження є зонально-локальна фольклорна топонімія подільського краю, зокрема: записи народної топонімічної прози з визначеного населеного пункту Кам'янецьчини, зроблені авторкою дослідження; рукописні фонди навчально-наукової лабораторії етнології К-ПНУ імені Івана Огієнка; народні легенди та перекази в записах і публікаціях ХІХ–ХХІ ст.

Предметом дослідження обрано регіонально-локальну своєрідність народної оповідальної топонімічної прози Поділля в контексті національної традиції, виявлення характерних мотивів, образів.

Теоретико-методологічною базою роботи є наукові здобутки вчених-фольклористів, етнографів, зокрема: М. Максимовича, П. Куліша, М. Костомарова, О. Потебні, М. Сумцова, М. Драгоманова, І. Франка, В. Гнатюка, М. Грушевського, С. Савченка, Р. Волкова, О. Дея, І. Березовського, Р. Кирчіва, В. Качкана, С. Мишанича, О. Таланчук, Л. Дунаєвської, В. Давидюка, Т. Колотила, В. Шевчука, В. Сокола, М. Дмитренка, Я. Гарасима та ін.

Методи дослідження визначаються його метою і завданнями. Необхідним і науково виправданим вважаємо поєднання в роботі фольклористичних та загальнонаукових підходів, а тому базовий джерельний метод для фіксації, паспортизації та систематизації матеріалів польових досліджень доповнювався елементами методу історичної реконструкції. Особливо важливими для дослідження є експедиційний, описовий, компаративістський, структурно-типологічний, структурно-семіотичний та історико-генетичний методи.

Теоретичне значення роботи полягає у спробі відстежити корені виникнення такого різновиду усної народної творчості, як топонімічні легенди та перекази, з'ясувати їхнє функційне значення.

Практичне значення: результати дослідження можна використовувати на уроках краєзнавства, історії України, української мови і літератури. Матеріали проведених експедиційних пошуків стануть базою для укладання наукових тематичних збірок, будуть використані в фольклорно-етнографічному збірнику тощо.

Новизна роботи полягає в тому, що вперше в науковий обіг введено топонімний матеріал села Пукляки, здійснено його системне дослідження: проведено лексико-семантичний, структурно-словотвірний та етимологічний аналізи на синхронному і діяхронному рівнях.

Отже, наше дослідження на часі і є важливим джерелом вивчення

народної топонімічної прози не тільки на етнорегіональному рівні, а й у проєкції на узагальнення в масштабах усього масиву етнологічних знань про Україну.

II. ФОЛЬКЛОРНА ТОПОНІМІЧНА ПРОЗА ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Теоретико-практичні основи дослідження регіонального топонімікону в українській фольклористиці

Звідки походять найменування країн, міст і сіл, морів і океанів, річок і озер, гір і долин – ці питання привертали увагу представників найдавніших цивілізацій. На сьогодні ця проблема частково висвітлена в дослідженнях науковців, однак залишається ще багато «білих плям» у роботі фольклористів, істориків, мовознавців та ін. Фольклорна топонімічна проза постає як умовна назва, яку наповнює тематично-жанровий масив народних знань, уявлень та вірувань і функціонує у формі переказів, легенд та номінативних повідомлень, основне призначення яких – роз'яснити географічну назву.

Значних утручань зазнали топографічні називання у сумні історичні періоди чужоземної загарбницької експансії, що призводило до їх повного знищення-забуття, або ж привносило інші відтінки в їх звучання та наповнювало топонімічну скарбницю новими власними назвами, які в багатьох випадках забезпечили мотивну базу їх існування й до сьогодні. Перехід певною мірою від побутування в усній словесності до перших рукописних фіксацій, географічних нанесень на карту уможливило їх карбування в історичній пам'яті та продовжило час життя в культурній традиції мешканців певної території і не тільки.

Витворена століттями фольклорна топонімічна проза – це джерело інформації для багатьох дослідників, адже топоніміка як галузь знань – це синтез багатьох наук, а не «кастова замкненість» однієї. Термін «топоніміка» виник у 30-х рр. XIX ст., а офіційне визнання здобув лише на першій ономастичній конференції в Києві, яка відбулася на базі Інституту мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР в 1959 р.

Важливим питанням є етнорегіональне вивчення функціонування народної прози. Дослідження топонімічної прози (легенди, перекази) Поділля стало можливим завдяки результатам тривалого, хоч і не завжди систематичного, накопичення емпіричного матеріалу. Поодинокі та нерегулярні записи фольклорної прози регіону датуються початком ХІХ ст. Одним із перших збирачів подільських переказів і легенд був мовознавець і фольклорист В. Даль. Досить плідною була збирацька робота в останній третині ХІХ – на поч. ХХ ст. Народна проза не пройшла повз увагу членів Південно-Західного відділу географічного товариства. Зусиллями відділу випущено збірник М. Драгоманова «Малорусские народные предания и рассказы» (1876), до якого увійшли записи Я. Новицького, А. Димінського, М. Мурашка, В. Менчинця, С. Руданського та ін. У цьому збірнику М. Драгоманов здійснив першу спробу наукової класифікації матеріалу, що її згодом застосував Б. Грінченко в першому випуску чотиритомної праці «Этнографические материалы» (1895). Доречно згадати, що відомий фольклорист Андрій Димінський у середині ХІХ ст. працював писарем сільської управи в Пукляках.

Надзвичайну цінність для вивчення історії та духовної культури Поділля становить історико-краєзнавча праця Ю. Сіцінського «Исторические сведения о приходах и церквах Подольской епархии» [15], де він не лише подає відомості про духовенство та церкви, а й пояснює назви населених пунктів на основі використання топонімічних переказів.

Окремі роботи, пов'язані з вивченням локальних найменувань, з'являються вже в другій половині ХІХ ст. (М. Максимович, Л. Похилевич, М. Сумцов та ін.).

У 90-ті роки ХІХ ст. – на поч. ХХ ст. записи оповідальної усної словесності етнорегіону Поділля та свої міркування щодо легенд і переказів апробували в публікаціях на сторінках журналів «Жите і слово», «Киевская старина», «Етнографічного збірника» НТШ дослідники-збирачі народних

перлів В. Маркевич, М. Гуменюк, Д. Шевчук, Л. Василевич, Д. Глібовицька, Л. Гарматій, В. Щурат та ін.

Зачинателем української топономастики називають М. Кордубу, українського вченого, найбільшою працею якого є «Що нам кажуть назви осель?» (1938 р.), де здійснено поділ пропріальних одиниць із огляду на семантику їх базових назв та структурну будову. Дослідниця Н. Таранова виокремлює у розвитку топонімії України ХХ ст. «три етапи: 1) до середини ХХ ст., який характеризувався переважанням регіональних робіт; 2) 50–70 рр. ХХ ст. – зростання зацікавлення топонімічними дослідженнями; 3) кінець ХХ – поч. ХХІ ст. – формування топонімічних шкіл, видання перших посібників» [9, С. 109–110].

Історичні події першої половини ХХ ст. призвели до певного занепаду цього напрямку досліджень в Україні. Як стверджує М. Чернопиский, «умови тяжкої іноземної окупації, цілеспрямованого національно-культурного етноциду не дали змоги українським ученим у ХХ столітті належно розгорнути розпочаті студії в цій ділянці, і фольклористи повинні тепер надолужувати втрачене» [22, С. 8].

Однак окремі вчені продовжували збирати й опрацьовувати топонімний матеріал. Записи різних за змістом, мотивами та сюжетами переказів та легенд здійснили у 80-90-х рр. ХХ ст. збирачі й дослідники фольклору Є. Горб, Т. Сис-Бистрицька, Т. Колотило, М. Крищук, А. Малевич, А. Яківчук, Л. Лясота та ін. У 1985 р. вийшов академічний збірник «Легенди та перекази» [10] – найповніше фахове видання творів цих жанрів, щоправда, тексти переважно олітературені.

У 90-х рр. ХХ ст. з'являються збірки «Савур-могила» (1990), «Євшан-зілля» (1992), «Лицарі волі» (1992), де знаходимо топонімічні оповідання, розраховані на масового читача. Зразки топонімічної прози увійшли до збірника «Українські перекази», який упорядкував М. Возняк (1993), а також

«Легенди Полісся», де представлені власні записи В. Давидюка (1993). Серед зібрань топонімічної прози 90-х років ХХ ст. вагоме місце посідає збірка «Писана Керниця», упорядкована В. Соколом» (1994). Чимало зразків топонімічної прози є в збірниках В. Давидюка «Золота скриня».

Отже, збирання й публікування топонімічної прози пройшли тривалий і непростий шлях – від фрагментарних фіксацій до цілеспрямованих наукових записів та видань. Сьогодні українська фольклористика має значний науково обґрунтований, упорядкований, надійний фонд народних переказів, вивчення яких потребує уважнішого розгляду в аспекті образотворення, мотивотворення, сюжетики тощо. Помічено: топонімія є унікальним фольклористичним і лінгвістичним матеріалом, особливо мікротопонімія, що існує лише в живому народному, побутовому мовленні та в людській свідомості. Тому одним із найактуальніших завдань української фольклористики сьогодення є цілеспрямоване і всеохопне збирання відповідних творів з усіх теренів України та їх фіксація, опис та представлення у фольклористичних та краєзнавчих працях.

2.2. Науково-методичний підхід до організації досліджень народних прозових топонімічних джерел краю

Збереження та відродження народного топонімічного пласту, особливо мікротопонімічного, який і досі зберігається у пам'яті людей старшого віку, на сьогодні чи не найактуальніше завдання української фольклористики. І. Франко та В. Гнатюк, закликаючи збирати і вивчати легенди та перекази, зокрема, й топонімічні, наголошували: «Збирайте ці традиції і перекази, не дайте загинути їм у завірюсі нашого часу! Інші народи назбирали їх велику силу і тепер знаходяться коло їх видання. Невже ж ми одні лишилися позаду і опинимося колись бездомними сиротами, яких ніщо не в'яже з їх родом і рідним гніздом» [24, С. 16–25].

М. Чернопиский у праці «Топонімічна фольклорна проза: специфіка і проблеми дослідження» говорить про те, що «це найпотужніший, найбагатший пласт топонімів, однак найменш захищений від забуття і втрат та найменш досліджений, – образно кажучи, майже цілком замулена байдужістю ділянка історії і культури українського народу. Отож однією з невідкладних наукових проблем сьогодення, до вивчення якої повинне приступити українознавство, зокрема українська лінгвістика (ономастика, діалектологія) та фольклористика, є необхідність дослідження мікротопоніміки» [22, С. 7–13].

Життєві катаклізми, які в різні історичні періоди переживала Україна, доводять необхідність постійної фіксації зразків топонімічної прози з метою їх збереження, дослідження та передачі наступним поколінням українців. Якби не збирачі та дослідники, то ці зразки могли назавжди зникнути з ужитку в сучасному техногенному світі.

На сьогодні через брак фінансування надзвичайно важливих проєктів державні академічні установи, маючи в штаті фахово тренуваних дослідників, не в змозі з належною повнотою виконувати пошуково-збиральницьку роботу, організовувати виїзні польові розвідки в різні регіони країни, а про закордоння і мови немає. Тому, на превеликий жаль, нею займаються аматори, учителі шкіл, місцеві краєзнавці, іноді не володіючи методикою належного опрацювання зібраного матеріалу та його подальших наукових студій.

У нашому випадку дослідження – це безпосередній виїзд до його об'єктів, зустрічі з респондентами – носіями автентичної інформації, складання картосхем координат розташування досліджуваних геооб'єктів, фото-, відеофіксації робочих моментів тощо. Ефективним виявився експедиційний метод, коли пошуковець тривалий час перебуває на місці досліду. Учасниками виконання такого виду роботи є обдарована молодь, яка працює у Малій академії наук, студенти-гуманітарії навчально-наукового інституту української філології та журналістики К-ПНУ імені Івана Огієнка.

Організуючи пошукову фольклористичну роботу, необхідно дбати про

якість зібраного матеріалу. Результат залежатиме і від професійних здібностей дослідника, його дару комунікування, і від респондента. «Фольклористів найбільше цікавлять ті топонімічні оповідки, в яких помітний примат художності, образності вислову, за словами Франка, – природний артистичний інстинкт оповідача» [22, С. 12]. Однак часто зустрічаємо короткі народні розповіді на топонімічну тематику, які окреслені поняттям народна топонімічна проза, з наявним сюжетом (фабулати) або ж безсюжетні повідомлення (хронікати), у яких трактування походження топоніма розпочинається зі слів «тому що». Для визначення жанрових рамок такого твору спонукає в основу класифікації цього виду народної прози покласти мотив.

Для зручності кореспондента, у спілкуванні з респондентами, нами розроблено питальник з вивчення топонімікону краю (Додаток А). Досить важливо не допустити прогалин у повноті фіксації інформації, адже не завжди є можливість повернутися до місця дослідження і респонденти не вічні. Зупинятися на інформації, почутій від одного респондента, не можна, адже наслідком локальності інформації є наявність її варіантів, які необхідно зберегти. Досить важливим у нашій роботі є звернення уваги на вивчення досвіду попередників у здійсненні такого виду діяльності.

Практика фольклористичної роботи навчально-наукової лабораторії етнології К-ПНУ імені Івана Огієнка показує, наскільки є важливим залучення до роботи позаштатних співробітників – місцевих жителів, котрі, маючи охоту та отримавши настанови, у зручній для них час занотовують потрібну інформацію, відтворюючи її у своїй пам'яті, а також черпаючи її від співпоселян та передаючи для подальшого упорядкування та теоретичного осмислення. Така методика та організація праці забезпечує невимушеність та обов'язковість термінового пригадування інформації, сприяє її фіксації в повному обсязі.

Обов'язковою є паспортизація запису, яка міститиме інформацію про жанр твору, час роботи, хто її виконав та від кого вона була почута з

відомостями про респондента/тів: дата народження, освіта, професійна зайнятість, національність, місце народження та час переїзду, якщо такий є в біографії респондента, а також вказівка на місце запису. Нами помічено, що респонденти старшого віку (зважаючи на це) часто-густо губляться в усній оповіді щодо поставлених нами запитань, тому, коли ми фіксуємо бодай крихітну інформацію, вона потребує кількаразової звірки з повідомленнями від інших респондентів та узагальнення. Важливо мати з собою декілька роздрукованих контурних мап досліджуваного населеного пункту, щоби респонденти мали можливість вказувати на мапі геолокацію того чи іншого топоніму, а вже в підсумку можна було визначити точну геолокацію об'єкта дослідження. У процесі пошуків почута нами словесна інформація матеріалізувалася завдяки нанесенню координат розміщення геооб'єкту на мапу населеного пункту, що знайшло своє відображення у картографічній схемі із зазначенням топонімічних назв (Додаток Д).

Внаслідок господарської діяльності людини та спорадичних змін ландшафту одні топоніми щезають, інші з'являються. Така їх динамічність призводить до зникнення старих назв, а разом із тим і обґрунтування їхнього походження, тому топонімічна етимологія потребує постійної уваги.

Досить важливо у момент фіксування назви враховувати діалектні форми в звучанні називання. І. Франко наголошував також на важливості вивчення колоритної мови оповідей: «Народні оповідання не менш важливі і з погляду лінгвістичного; їхня мова є мовою народу незіпсованого, дуже близька до чистого свого першоджерела і містить у собі багато тих запашних квітів, зірвавши які, ми створили б гарний і дуже корисний для нас вінок» [20, С. 208–211].

Практичним напрямом використання топоніміки є правильне передання географічних назв українською мовою і використання їх у картографії й краєзнавчо-туристичній роботі. З метою правильної вимови фіксованих нами топонімів укладено номінаційний список із зазначенням наголошених складів.

В. Сокіл, добираючи тексти для збірки топонімічної прози «Писана Керниця», надавав пріоритет архівним записам і насамперед тим, які зберігали автентичні мовні особливості виконавців, і відкидав ті, які оброблені, відредаговані записувачами-дилетантами і, як він зауважує, «позбавлені фольклорної основи» [13, С. 4]. А ще він до текстів подав ретельно виконаний науковий апарат: бібліографічний опис джерел, примітки, покажчики збирачів, оповідачів, топонімів, словник діалектизмів.

І. Франко на матеріалах фольклорної прози показав, як виглядає «народна белетристика, народні новели та романи», як у ній, не зіпсованій мовним редагуванням, книжними штампами, відображається навіть мовний індивідуальний колорит талановитих оповідачів, їх «тонко розвинений артистичний талант» [22, С. 11].

Серед методів дослідження для відбору власних топонімічних назв із текстів (нарисів історії населених пунктів, довідників адміністративно-територіального поділу) нами використано текстологічний аналіз, а для фіксації живого матеріалу – прийоми досліджень у польових умовах (спостереження, ідентифікація топонімів/мікротопонімів, гідронімів/мікрогідронімів на місцевості, інтерв'ювання, фото,-відеофіксація). Описовий метод ужито для інвентаризації, систематизації локальних онімів, а також для визначення їх структурних компонентів. Прийоми порівняльно-зіставного методу поширювалися на мовно-територіальні утворення у різних територіальних локусах Хмельниччини, що дало змогу виявити спільне й відмінне в структуруванні й функціонуванні досліджуваних топонімів. Історичний метод слугував науковому пошуку при зіставленні топонімічних назв, що побутували у різні періоди історії подільського краю. На сьогодні науковці продовжують свої традиційні дослідження, залучаючи додаткові об'єкти і матеріали.

Отже, дослідження проблеми засвідчує певну етапність в осмисленні національного топонімічного фольклору та регіональної специфіки народної творчості Поділля, їх нерозривний зв'язок.

III. МОТИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕТИМОЛОГІЯ ОПОВІДАЛЬНОЇ ТОПОНІМІЧНОЇ ПРОЗИ С. ПУКЛЯКИ (КАМ'ЯНЕЧЧИНА)

3.1. Історико-мотивна проблема систематизування й тематичного групування топонімічної прози досліджуваного населеного пункту

Писемну історію, як би вона не була захищена, у будь-який момент можна переписати. Інакше з вербальною пам'яттю. Вона передається від покоління до покоління насамперед в усній формі і фіксується саме у фольклорній пам'яті.

Село Пукляки розташоване в південно-західній частині Поділля, на лівому березі річки Збруч, яка, омиваючи його, створює півострів.

До адміністративної реформи 19 липня 2020 року село належало до Чемеровецького району, а після його ліквідації увійшло до складу Кам'янець-Подільського району.

Свідченням прадавності заселення цих земель є археологічні наукові дослідження, під час яких у межах села Пукляки виявлено ножі, рубила, сокири та ін.

Перша на сьогодні відома документальна письмова згадка про село датується 14 днем місяця лютого 1431 року. Згідно з цим документом, «король Владислав Ягайло надавав шляхтичу Станіславу село Покляки в скальському повіті із записом 30 гривень. За це цей шляхтич зобов'язувався «внаслідок того, що на Поділлі бракує людей, проживати особисто в селі, відбувати військову повинність та виконувати всі роботи та податки, що існували при попередніх володарях Поділля». Також у документі зазначено, що Станіслав був підлеглим, або васалом скалецького старости Януша Кірдеєвича [5, С. 27]. У такий спосіб «королі для того, щоб вести війни з сусідами, потребували значних коштів. Для цього вони вдавались до цікавої практики: здавали свої власні села та міста в довгострокову (зазвичай пожиттєво) оренду різним панам, за це отримували

певну суму грошей (записували суму грошей) [5].

У 1661 році згідно з подимним реєстром населених пунктів було в селі З дими (господарства), а іменувалось воно тоді Покленки [11, С. 233].

Чим давніший населений пункт, тим складніше з'ясувати історичні умови його виникнення, розкрити семантику його назви, яка побутує у варіантах легенд і переказів, пов'язаних з його найменуванням.

Значна кількість назв населених пунктів подільського краю – відантропонімічного походження. Походять від певного імені, прізвища, прізвиська, зазвичай особи, яка найбільш проявила себе у розбудові цього поселення. Прикладом є давня назва села Пукляки – Хрунівка. На сьогодні у вимові мешканців с.Пукляки апелятив звучить як Хрунівка – «куток села, на північний схід, межує з Вилами і Грабником. Одна з версій, що назва походить від того, що тут жив Хрунь і дотепер живуть його нащадки» [30].

Із особистого архіву краєзнавця Андрія Боровського дізнаємося, що «хоча мешканці навколишніх сіл називають його Покляки. Назва ця, очевидно, неймовірно давня і походить від власного імені Покляк» [3].

Зі слів респондентів, назва Пукляки походить від того, що «колись була корчма, біля криниці Журавель, і понад річку козаки возили сіль. Такий шлях у них був. Вони заходили в корчму випити горілки, відпочити. Та у того корчмара було прізвисько Пукля, від того і пішла назва села» [31].

Ще одна версія, яка має соціальне підґрунтя, означена топонімічним переказом. «У Заліщиках був пан і там були раби. Коли той пан знущався з них, три людини втекли. Вони перейшли річку, і звідти почалося село. Вони почали будувати його, та у одного з будівників було прізвище Пукляк, звідти і пішла назва села» [31].

Отже, нами помічено, що основна мотивна база походження ойконіму Пукляки є власні імена/прізвища/прізвиська його першопоселенців чи засновників.

Нашим дослідженням виявлено вісім мікротопонімів, які сукупно

територіально формують макротопонім Пукляки. За сучасним умовним територіальним розмежуванням с.Пукляки поділяють на дві частини: Нову та Стару. До Нової частини входять мікротопоніми Вила, Хронівка, Грабник, а до Старої – Долина, Кут, Корчмиско, Помірки, Попів город.

Регіональною ознакою народної прози Поділля є введення народними оповідачами в художню структуру розмови характерних ознак історичної минувшини. При в'їзді в с.Пукляки, навпроти кладовища, є невеликий куток, який містяни називають Помірки. Вивчаючи мотиви походження мікротопоніму Помірки, дізнаємося зі слів респондентів, що «раніше, коли люди доживали свого віку, були такі старі, що не могли нічого робити, щоб дома з ними не возитися – вивозили на помірки і залишали там. А один чоловік сховав свого батька і сказав, що його немає, переховував його. І коли в селі настав голод, люди дуже помирали, то батько сказав йому, що робити: – Зніми ті сніпки, що пошита хата, обмолоти і так нагодуєш сім'ю. – Потім почали старих людей шанувати і більше на помірки не вивозили» [31].

Зазначимо, що в українській усній словесності, і не тільки українській, побутують різноваріантні легенди такого ж характеру. Одна з них розповідає, що «колись старих людей, у яких не було вже сил працювати, спускали на лубках у провалля: щоб дарма хліба не їли. А один чоловік дуже любив свого батька і не виконав жорстокого закону, заховав його в хліві, годував таємно. Через деякий час трапився недорід: нічим людям сіяти. Старий побачив, що син чогось журиться, розпитав про все і порадив зняти снопи зі стріхи, ще раз обмолотити і засіяти. Так син і вчинив. Зійшов у нього хліб найкраще, і найбільша нива була засіяна. Всі люди допитувались, як він до такого додумався. Він спочатку мовчав, а згодом розповів, що його батько так навчив. З того часу люди перестали старих на лубках вивозити, а шанували до самої смерті, бо вони мудрі, життям биті, завжди розуму навчать» [31]. Не випадково в українському фольклорі, зокрема у легендах, переказах, коли здається, що становище безвихідне, зустрічається старшого віку людина, частіше чоловічої

статі, яка і вказує подальший шлях! А народна мудрість так повчає: «Хто про старих дбає, той гідною людиною зростає».

Співзвучна із сюжетом української легенди і японська історія «Легенда про Нараяму», яка стала основою сценарію однойменного кінофільму. 1983 року він отримав Золоту пальмову гілку в Каннах.

Інсценізація японської легенди розповідає про життя японців у важкий передвоєнний час, коли «у віддалених селищах та поселеннях жителі буквально вмирили від голоду. Щоб вижити, люди позбавляються непотрібних і марних, на їхню думку, членів суспільства, щоб не витратити дорогоцінну їжу даремно. Такими вважаються новонароджені діти та безпорадні люди похилого віку, яких по досягненню певного віку відносять на вершину гори Нараяма вмирати. Новонароджені дівчатка легко міняються на сіль і продаються в гейші. А мертва дитина, знайдена на горі, не викличе у тутешніх мешканців жодних почуттів, хіба що думки про добрива. В одному з гірських сіл, де борються за життя, живе престаріла Орін, якій уже час готуватися в останню подорож. У свої 70 років жінка ще сповнена сил і волі до життя, проте давня традиція та честь не дозволяють їй обтяжувати своїх дітей зайвим ротом» (*Сюжет японського фільму-драми «Легенда про Нараяму» режисера Сьохея Імамури*). В іншому варіанті японської легенди говориться, що «у маленькому японському селі починається голод. Харчування катастрофічно не вистачає, тому прийнято позбавлятися дітей і старих. Їх відносять на вершину гори, щоб жертвувати богам. У звичайній родині живуть троє братів. Вони збираються одружитися. Після того, як 69-річна мати знаходить їм наречених, вона вирушає в останню дорогу до гори. Але один із синів не хоче посилати матір на загибель і йде разом із нею. У якийсь момент мати вирішує обдурити сина і зберегти йому життя, але він відмовляється приймати такий подарунок і йде слідами. Діставшись вершини гори, юнак бачить картину, яка змінює його уявлення про богів і про голод, що вбив мешканців села» (*Сюжет японського фільму-драми «Легенда про Нараяму» режисера Сьохея Імамури*).

Японський науковець Хіросі Катаока, який тривалий час проживає в Україні, у дисертаційному дослідженні «Художня модифікація культу предків в українському та японському фольклорі на матеріалі українського та японського фольклору» проаналізував фольклорний матеріал, пов'язаний із культом предків на генетичному і компаративному рівні, звертаючи увагу на антропологічні та історично-міфологічні зв'язки типології фольклорного мистецтва і духовності двох культур, двох етносів, схожих певним чином морально й історично» [6].

Зі змістом згаданих легенд перегукується і знамените оповідання Джека Лондона «Закон життя» [12, С. 67–74].

Зазначимо, що мікротопонім «Помірки» є досить часто вживаним у побутовій комунікації українців і часто наділений іншим смисловим значенням. В етимологічному словникові-довідникові «Топонімія Покуття та деяких прилеглих територій» Помірки означені як «поля на південь від села, ґрунти яких малородючі. «Назва із широким спектром значень: шмат городу, поля, що є додатковим наділом; прирізок, низина біля річки» [1, С. 659]. Також словом «помірки» називають поля (від слова «міряти»).

У передгір'ї Карпат поблизу міста Трускавець знаходиться урочище Помірки, також Пом'єрки, через яке пролягає вулиця Помірецька. Назва Помірки походить від помірів землі, наділів, які отримали селяни після скасування панщини у 1848 році в Австрійській імперії. Селян наділяли землею серед камеральних лісів в околицях Трускавця.

Цікавим є той факт, що у вищезгаданому урочищі Помірки розташоване Помірецьке родовище питних мінеральних вод, одне з яких «Нафтуся». Під час наших експедиційних пошуків також було з'ясовано, що мешканці села Пукляки та округних сіл ходять до джерела по лікувальну воду типу «Нафтуся», яке знаходиться на протилежному березі річки Збруч у невеличкому селі Трійця Тернопільської області [29].

Науковиця Галина Лабінська в праці «Топоніміка», виокремлюючи назви, пов'язані з класовими і становими приналежностями з-поміж географічних назв, які відображають заклади й укріплення поміщицького господарства – Лани, Криволанка, Волока, Волочиськ, Кобиловолоки, Фільварки, Солтиси, Вітовщина, Адвокація, Юридика, Колонія, Парцеляція – відносить сюди і Помірки [9, С. 25].

Більш як півторасотенний період протистояння різних ідеологій та їхнє розмежування по річці Збруч, а саме: 1772–1893 – державний кордон між Річчю Посполитою та Австрією, 1793–1809; 1815–1917 – між Російською імперією та Австрією (від 1867 – Австро-Угорщина), 1921–1939 – між УСРР (від 1936 – УРСР) і Польщею, залишили для нащадків значний усно-писемний, а також архітектурний спадок.

На сьогодні про кордон по річці Збруч нагадують не тільки рештки споруд застав, що тягнуться по обидва береги річки, а також у досліджуваному нами населеному пункті Пукляки одна з його частин, маркована мікротопонімом Застава – «гора, яка знаходиться біля Збруча. Топонім походить від того, що в цьому місці розташовувалася прикордонна застава» [31].

У помежів'ї із Заставою є яр Зігон (Вігон). Оронім походить від того, що «в цьому місці зганяли худобу до річки Збруч, до водопою» [29].

Ще одним «рукотворним» мікротопонімом с.Пукляки є Корчмиско. Корчмиско знаходиться перед Кутом (частина села Пукляки) із зазначенням координатів розміщення (у центрі села). Люди старшого віку переповідають, що в «давні часи була на цьому місці корчма. Кажуть, що тоді ще козаки з-за Збруча перебирались на цю сторону до корчми» [29]. У досліджуваному нами населеному пункті побутує мікротопонімічна група омонімів з чіткою мотиваційною ознакою, походження яких пояснюють особливостями рельєфу, наприклад: Долина – куток села, який оточують гори, розташований у долині біля Збруча, знаходиться на південь поселення, межує з Корчмиском; Вила –

куток села, північний схід поселення, вулиці на кутку розходяться, як двозубі вила, в'їзд–вийзд із села, межує з Поповим городом і Корчмиском; Кут – куток села, південний захід, межує з Корчмиском. Знаходиться в куті між річкою і скелями. Оскільки одним із найважливіших компонентів ландшафту є рослинність, то очевидним є те, що саме її відсутність мотивувала походження мікроороніму Лиса – «гора, розташована в сторону Малої Бережанки. Назва від того, що гора безліса» [32]. Вказані ороніми побутують в усному мовленні мешканців населеного пункту Пукляки, а також вони відомі і сусідам, завдяки комунікативним зв'язкам. Як зазначає Михайло Чернопиский: «Фольклористів найбільше цікавлять ті топонімічні оповідки, у яких помітний примат художності, образності вислову» [22], однак, коли запитуєш у респондентів про походження назви вищезгаданих мікротопонімів – вони відповідають: «А що тут незрозумілого? Тут і так всьо просто». У напрямку села Оринин розташовані три поля – «Горішні гони», «Середні гони», «Латанець». Щодо походження агроонімів «Горішні гони», «Середні гони», то мешканці старшого віку с.Пукляки говорять, що то «ще їхні батьки так називали». Із «Енциклопедії українознавства» дізнаємося, що «гони – українська старовинна міра довжини. Первісно означала довжину зораного поля. Тоді як офіційною одиницею великих відстаней була верста, аж до ХІХ століття в побуті використовувалася гона чи гони. Розрізняли *великі* («добрі») *гони* – 120 сажень, *середні гони* – 80 сажень, *малі гони* – 60 сажень» [8, С. 1580–1596] (сажень – одиниця вимірювання довжини, відома на східнослов'янських землях з 11 ст. Сажень має антропометричне походження –дорівнював ширині розкинутих рук людини). Ймовірно зі зміною одиниць вимірювання площі у комунікативній лексиці людей старшого віку, за звичкою, залишилися старі способи міри орної землі, які з часом стали агроонімами. Походження назви поля Латанець потрактовується як невелика площа ріллі, яка обробляється.

Історичні джерела свідчать, що всі кращі землі в селі належали поміщикам і церкві. Після скасування кріпосного права у 1861 році

поміщицька та церковна землі були поділені між бідними селянами. У нашій класифікації назв за об'єктами номінації виокремлюємо ті, що походять від власних назв та соціального стану людей. Невипадковим на мапі досліджуваного населеного пункту є агроонім Попів город – «куток села, південний захід, межує з Кутом. Назва походить від того, що хати були побудовані біля і на поповому городі» [32].

У народній топонімічній прозі досліджуваного нами населеного пункту зберігся переказ із фітонімічним мотивом Грабник. Найменування походить від географічної апелятивної лексики на позначення лісу та його частин за певним видом (домінантом) дерев. Як зазначають респонденти, назва «походить від того, що тут ріс грабовий ліс» [32].

Геологічною пам'яткою природи місцевого значення в Україні є «Печера в тортонських відкладах», яка розташована на схід від села Пукляки і входить до складу національного природного парку «Подільські товтри». Статус надано для збереження унікальної геологічної пам'ятки – печери, утвореної у відкладах тортонського ярусу. Місцяни називають цю печеру «Кимова дюра». Спелеонім пов'язаний із легендою, яку переповідають уже багато років. Йдеться про те, як «дід Ким ходив лупати каміння в цю дюру. Налупав стільки, що пробив вхід у цю печеру. Звідти й назва Кимова дюра». Зі слів місцевих жителів, «хід цієї печери веде до кінця села, тобто пасовиська Хрунівка, що знаходиться біля річки Збруч» [33]. Спелеонім належить до складених (багатослівних). У його основі засвідчено загальну назву (апелятив) і поєднаний з ним антропонім – Кимова. Побутує ще одна легенда, що «раніше в печеру можна було зайти. І якщо там побродити, можна було знайти невелике підземне озеро. Але зараз вхід в печеру завалило» [31]. Печеру досліджували археологи, але відомостей про результат кінцевого дослідження немає.

Своєю маловивченістю приваблюють і сакральні мікротопоніми. Актуальними питаннями в українській мікротопоніміці є номінація релігійних об'єктів. Свого часу Юхим Сіцінський писав, що «церква Преображення (с.

Пукляки. – Авт.) збудована в 1720 р. – дерев'яна триверха споруда, у 1740 р. була ветха. У 1741 р. зроблено нові верхи» [15, С. 379]. Існувала до 1820-х років. В «Історії села Пукляки», яку підготував учитель історії Чернобай В.І., зазначено, що «в 1817 році генеральша Сомова на честь убитого чоловіка збудувала в селі теперішню церкву». У 1991 році було реставровано місцеву церкву, яка розпочала функціонувати як християнська православна церква Київського патріархату. На сьогодні храм освячений на честь Святителя Миколая Чудотворця (у розмовній лексиці – Миколаївська). Часто, коли змінюється покоління, то змінюються і самі найменування, адже назви дрібних географічних об'єктів є дуже непостійними. Зазначимо, що структурною особливістю київськоруських сакральних топонімів, утворених способом онімізації апелятивів, є те, що практично всі вони – складені відагіонімні мікротопоніми, мотивовані власними назвами християнських свят і святих, як і у нашому випадку – церква Святителя Миколая Чудотворця. Така мотивація зумовлена прийняттям й активним поширенням християнства в Київській Русі, що супроводжувалося будівництвом відповідних культових споруд. Такі об'єкти здебільшого будувалися там, де вже був сакральний терен – місця, які вважаються християнами святими. У нашому випадку Миколаївська церква побудована поруч із старою церквою. Релігійний фундамент легенд та переказів має низку фабул, поширених в Україні. Для мешканців населеного пункту така сакральність локусів надзвичайно значима, адже вона відбиває не тільки вірування, символіку, християнську мораль, а й служить орієнтирами у повсякденному житті людей.

Отже, вірування наших предків сприяли сакралізації мікротопонімного простору. Актуальними є збереження та примноження сакральних мікротопонімів, бо, на жаль, багато з них втрачено.

3.2. Географічна та фольклористична характеристика гідронімії с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл

Певно, складно знайти на Поділлі населений пункт, який би не мав на своїй локації чи в помежів'ї протічної або не протічної водойми, адже вода забезпечувала життєдіяльність його мешканців, сприяла осідлості. Інакше з гідронімами/мікрогідронімами. Саме завдяки своїй стратегічності та консервативності, історію краю вони відображають краще, ніж інші топоніми/мікротопоніми. Тому гідроніми є перспективним полем для її дослідження.

Майже кожен подільський населений пункт своїм географічним розміщенням та причиною заселення завдячує перш за все наявності на їх локації водойми, здебільшого річки.

Головною водною артерією, яка омиває с. Пукляки, утворюючи півострів, є річка Збруч – річка на заході України, ліва притока Дністра. Географічно Збруч бере початок із джерел поблизу села Щаснівка Тернопільського району на Авратинській височині. Протікає Подільською височиною з півночі на південь. Її довжина сягає 247 км. Окремі науковці стосовно річок, які довші за 50 км, використовують поняття макрогідронім, а щодо менших – мікрогідронім. Мешканці с.Пукляки вважають, що назва річки, походить від слова «збруч», що означає болото. Місцеве населення називає болотисті луки, з яких витікає річка Збруч, «збручами». Науковці стверджують, що назва річки Збруч бере початок із давньослов'янських часів. Але тоді вона мала назву Боруч. Коли в людей запитували, куди вони йдуть, чулося у відповідь: За Боруч. Пізніше два голосних звуки зникли й утворилася назва річки – Збруч.

Своєю історією назва цієї водойми сягає ще часів римського імператора Гордіана III (у 1933–1934 рр. під час будівництва на Збручі першої Сатанівської гідроелектростанції було знайдено монети часів римського імператора Гордіана III, карбовані у Фракії). Існують версії, що свою назву річка отримала завдяки племені, яке згадується у літописах під назвою «борани» (проживало в районі

Медоборів). Зі слів Валерія Щегельського, у його рідному селі Гуменці (Кам'яничина) є гора/товтра, яка в усному мовленні має назву Збручевиця, що є похідною від географічного апелятива збручі – болотисті луки. Ця версія опирається на особливості місцевості: гора підіймається над луками правим берегом р.Мукші. У помежів'ї з селом Привороття Друге вона утворює змієподібний вигин, край якого підходить до самого підніжжя гори. Під час весняних паводків або сильних дощів лівий берег повністю затоплювало водою, яка наносила багато замулу-чорнозему. Вони ще означають – обоча, болото. Щоб добратися із с. Гуменці до с. Привороття Друге, рухатися потрібно було попід горою (попід збручі) – обочиною, обминаючи болото та воду. На сьогодні – це прорита важкою промисловою технікою та насипана відсівом від вапнякового виробництва дорога. За горою, що знаходиться неподалік, закріпилася назва Збручевиця.

Цікавим історичним фактом, який засвідчує колоніальні впливи на історію українського етносу є інформація, розміщена в праці «Шляхами золотого Поділля»: «Після першого поділу Польщі у 1772 році Габсбурзька монархія (з 1867 року Австро-Угорщина) отримала частину території Галичини. Межа пролягала по ріці Гнізна, котра на карті, за якою проводили поділ 1772 року, мала назву Підгорець. Австрійці зайняли частину Поділля по річці Збруч та назвали Збруч – Підгорець. По Збручу в 1772 році встановлюється східна межа між її новими володіннями і згодом загарбаним Росією Поділлям (1793 р.) [23, С. 488]. Не завдаючи собі труда з відновленням справжньої назви річки, російська імперська влада виносить на карту назву «Підгорець», і тільки завдяки уснословесним переказам залишилася жити назва Збруч. Тому влада вирішила офіційно заборонити стару назву, а за її вживання встановила немалий штраф – 25 золотих ринських. Заборона проіснувала не один десяток років.

Історично так склалося, що річка Збруч неодноразово ставала кордоном між різними державами, розділяючи долю одного народу на «до Збруча», і «за

Збручем».

З кордоном пов'язано безліч легенд і переказів. В усних спогадах мешканців села побутують перекази про важкі голодні часи, коли для порятунку від смерті селяни на західному березі Збруча будували спеціальні катапульти, з яких «стріляли» харчовими пакунками на схід, а місцеві священники закликали селян збирати продукти для голодуючих з лівого берега. Не один нужденний не повернувся додому при спробі перейти кордон, щоб обміняти цінні речі на продукти харчування.

З вересня 1939-го року Збруч офіційно перестав бути державним кордоном. І тільки після Другої світової він знову став звичайною річкою.

Нині по Збручі проходить межа Тернопільської та Хмельницької областей, залишаючи й досі за собою культурницьку і, до певної міри, політичну місію.

Досліджуючи непротічні водойми с.Пукляки, з'ясовано, що одним із мікрогідронімів села є криниця Журавель, «яка знаходиться на березі річки Збруч (де колись була казарма, де жили козаки). Біля цієї криниці знаходився великий дерев'яний жолуб. Козаки у холодну пору року, коли замерзала річка Збруч, викручували з криниці воду, виливали в жолуб і напували коней» [30]. Свою назву ця споруда отримала через її зовнішній вигляд, що нагадує птаха журавля під час пошуку поживи, а також завдяки її практичності, коли є потреба в швидкому забезпеченні значною кількістю води не тільки тварин, а й людей. Респонденти наголошують, що «стільки себе вже пам'ятаю і, ще моя мама так говорила, що яка б не була суш тут у нас, а там вода була всьовремення». Свого часу такого виду криниць в Україні було досить багато. Не випадково незмінними її символами залишалися упродовж віків криниця з журавлем і кущем калини.

Досить простим є потрактування мешканцями села мікроспоруди «Пунькова криниця»: «Колись біля криниці проживала сім'я Пуньків, тому вона і має таку назву» [33]. Мікрогідронім «Пунькова криниця» належить до

складених (багатослівних). У його основі засвідчено гідронімічну загальну назву (апелятив), і поєднаний з ним антропонім – Пуньків. Об'єкт, про який йде мова, відомий у населеному пункті. Основною розрізнявальною ознакою при номінації таких об'єктів служить його локалізація із додаванням імені або прізвища власника.

Зазначимо, що така практика називання об'єктів господарювання досить поширена в подільському краї. Дбайливі господарі в межах своїх володінь мають рукотворні джерела питної води, відповідно у комунікаційній лексиці вони означені двоскладними назвами. У нашому випадку мікрогідронім складається з назви мікроспороди та імені людини – Пунькова криниця. Такі утворення виникають з метою розрізнення мікрореалій на певній території й містять вказівку як на пряме відношення окресленої мікротериторії до конкретного власника, так і на опосередковану належність суб'єктові.

Отже, вивчення гідронімічних складників прози як давньої, так і сучасної усної оповідальності є на часі для історичної, лінгвістичної та фольклористичної наук. Адже, як наголошує М. Чернопиский у праці «Топонімічна фольклорна проза: специфіка і проблеми дослідження», «це найпотужніший, найбагатший пласт топонімів, однак найменш захищений від забуття і втрат та найменш досліджений, – образно кажучи, майже цілком замулена байдужістю ділянка історії і культури українського народу». [22, С. 7–13].

Наукове углиблення у специфіку гідронімії того чи іншого регіону, окремої місцевості – виправданий і результативний засіб належного їх пізнання.

IV. ВИСНОВКИ

Ознакою народної прози Поділля є введення оповідачами в художню структуру характерних ознак історичної минувшини.

Помічено, що, незважаючи на неодноразове вторгнення іноземних інтервентів на землі досліджуваного нами населеного пункту, топонімів/гідронімів, мікротопонімів/мікрогідронімів, основною мотивною домінантою яких була б експансія, не виявлено. Натомість, серед багатьох зразків топонімічної прози, переважають номінації, мотивовані антропонімами (Хронівка, Пукляки, Кимова дюра, Пунькова криниця). Вона включає в себе не лише імена, прізвища чи прізвиська, а й вікові, часові, соціальні характеристики, зокрема й християнські імена (церква Святителя Миколая Чудотворця). Сакральні ж мікротопоніми відображають духовність українців, їхню релігійну ментальність та духовні переконання. Виявлено переказ із фітонімічним мотивом, у якому домінує номінація на означення поширеної на подільській землі породи дерева граб (Грабники).

З'ясовано, що у народній топонімічній прозі с.Пукляки у номінації Помірки наявний процес трансономізації, коли один апелює змінює своє вираження у розмовній лексиці на загальноукраїнському терені.

У дослідженні розглянуто географічну локалізацію назв протічних та непротічних водойм, орієнтування їх на конкретні географічні об'єкти, зокрема проаналізовано гідроніми, пов'язані з с.Пукляки через призму легенд і переказів, які пояснюють назви об'єктів.

Основу фольклорних матеріалів складають тексти двох жанрово-тематичних різновидів – топонімічної легенди і топонімічного переказу.

Часом респонденти спрощують етимологію назв, включаючи у відповідь фразу «тому що...» (Долина, Вила, Кут). А далі все пояснюється просто й доступно кількома реченнями. Одні з них пояснюють саму назву, інші ж – походження об'єкта, що ховається за нею. І ті й інші мають підстави вважатися топонімічною прозою, але тільки доти, доки за основу не буде взято мотив.

Вважаємо, що введення такого матеріалу в науковий обіг істотно доповнює загальну картину побутування топонімічної оповідальної прози подільського краю.

Відзначимо, що топонімічну прозу с.Пукляки репрезентують мотиви відетнонімічні, антропонімічні, родинно-побутові, реліктових форм народної архітектури, господарської діяльності, оронімічні, фітонімічні, які формують певні групи своєрідної інформативної бази народних спостережень про об'єкт, що став предметом народнопізнавальних зацікавлень.

За результатами пошуків упорядковано словничок як наукових термінів, так і топонімікону наративів досліджуваного населеного пункту, які в майбутньому забезпечать формування зонально-локальної ономастичної картини Кам'янецьчини. За допомогою картографічного методу створено мапу с.Пукляки та околиць із схематичним нанесенням об'єктів, означених топонімами, маркованих у роботі народними легендами та переказами краю.

Наше дослідження топонімів триватиме й надалі. Подальшого вивчення чекають зразки інших мікротопонімів, які зберігаються в пам'яті старожилів, зокрема назви вулиць тощо. У майбутньому, висновки, сформульовані на основі комплексного аналізу регіонального топонімікону, сприятимуть поглибленню теоретико-методологічних засад української фольклористики.

Вважаємо, що наша робота на часі і є важливою у вивченні топонімічної прози українського фольклору не тільки на етнорегіональному рівні, а й у проєкції на узагальнення в масштабах всього масиву етнологічних знань про Україну.

V. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Габорак М. Топонімія Покуття та деяких прилеглих територій : етимологічний словник-довідник. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 659.
2. Грушевський М. Історія української літератури : в 6 т., 9 кн. Київ, 1994. Т. 4, кн. 2. С. 5–34.
3. Боровський А. Історія села Покляки (до кінця 17 ст.). *Особистий архів краєзнавця Андрія Боровського*.
4. Євшан-зілля. Легенди та перекази Поділля / зібрав та упоряд. П. Медведик. Львів : Червона калина, 1992. 288 с.
5. Записки наукового товариства ім. Шевченка. Т.63, кн.1. С. 27; Archiwum Główne Akt Dawnych (далі – AGAD). Tzw. Metryka Litowska. Dział IV B. Sygn. 17. f.182v.
6. Катаока Хіросі. Художня модифікація культу предків в українському та японському фольклорі : дис... канд. філол. наук : 10.01.07 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 162 арк. Бібліогр. : Арк. 152–162.
7. Колотило Т.І. Історична основа етимологічних легенд Західного Поділля. *VII Подільська історико-краєзнавча конференція: тези доповідей*. Кам'янець-Подільський, 1987. С. 33–35.
8. Кравців Б. Міри [Архівовано 16 вересня 2018 у Wayback Machine]. *Енциклопедія українознавства. Словникова частина (ЕУ-П)*. Париж, Нью-Йорк, 1962. Т. 4. С. 1580–1596.
9. Лабінська Г. Топоніміка : навч. посіб. Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2016. 274 с.
10. Легенди та перекази. Серія: Українська народна творчість. Київ : Наукова думка. 1985. 400 с.

11. Літкевич В. Історія села П'ятничани. Чемеровецький район, Хмельницька область (1493–1960 роки). Київ : Сучасний письменник, 2011. 252 с.
12. Лондон Д. *Закон життя*. Північна Одісея. пер. з англ. передмова і примітки Н.Д. Білик. Харків : Фоліо, 2008. 410 с.
13. Писана Керниця. Топонімічні легенди та перекази українців Карпат / зібрав і впорядкував Василь Сокіл. Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1994. 208 с.
14. Прокопчук В.С. Топоніми рідного краю : метод. посіб. на допомогу керівникам краєзн. гуртків шкіл. та позашкіл. осв. закладів. Київ : Рідний край, 1999. 96 с.
15. Сецинский Е. И. Исторические сведения о приходах и церквах Подольской епархии. Каменецкий уезд. Каменец-Подольский, 1895. 611 с.
16. Сис-Бистрицька Т. Перлини Кам'яниччини. Кам'янець-Подільський, 1992. 45 с.
17. Сис-Бистрицька, Т. Перлини Товтрів-Медоборів : у 2 кн. Кам'янець-Подільський, 1994. Кн. 1 : Кам'янець на Поділлі. 82 с.; Кн. 2 : Збруч хлюпочеться. Кам'янець-Подільський : «ХВМ», 2000. 84 с.
18. Торчинська Н. М. Словник власних географічних назв Хмельницької області. Хмельницький : Авіст, 2008. 549 с.
19. Франко І. Галицькі народні казки. В Берліні пов. Бродського із уст народа списав О. Роздольський / впорядкував і порівняння додав І. Франко : етногр. збірник. Львів, 1895. Т. 1. с. 1–3.
20. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ, 1984. Т. 42. С. 208–211.
21. Франко І., Гнатюк В. Квестіонар для записування місцевих переказів. *Хроніка Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1907. № 32. С. 16–25.

22. Чернопиский М. Топонімічна фольклорна проза : специфіка і проблеми дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* 1999. Вип. 27. С. 7–13.
23. Шляхами золотого Поділля /редкол. : Р. Миколаєвич, П. Гайда, М. Кінаевич та ін. Нью-Йорк, Париж, Тторонто : Регіональне Об'єднання “Тернопільщина”. Т. 3. С. 488.
24. Шевчук В. Топонімічна проза Центрального та Західного Поділля (фольклористично-ономастичне дослідження). Кам'янець-Подільський : Заріцький, 2008. 60 с.
25. Шкляєва Н.В. Народна топонімічна проза Західного Полісся : синхронічний аспект : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.01.07. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2005. 18 с.
26. Зап. 14.09.2023 р. Райська Яна від Буряк Уляни Леонтіївни, 1954 р.н., освіта середня-спеціальна, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
27. Зап. 04.08.1997 р. Чурбанов О.В. від Донько Ніни Іванівни, 1925 р.н., освіта 7 кл., українка, у с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
28. Зап. 04.08.1997 р. Чурбанов О.В. від Жури Розалії Іванівни, 1937 р.н., освіта 10 кл., українка, у с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
29. Зап. 20.09.2023 р. Райська Яна від Ільницького Петра Йосиповича, 1977 р.н., освіта вища, українець, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
30. Зап. 14.09.2023р. Райська Яна від Мудрик Анатолія Івановича, 1974 р.н., освіта середня-спеціальна, українець, у с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

31. Зап. 14.09.2023 р. Райська Яна від Мудрик Олени Миколаївни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

32. Зап. 14.09.2023 р. Щегельський Валерій Васильович від Райської Наталії Василівни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Смотрич Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

33. Зап. 21.10.2023 р. Райська Яна від Шевцової Людмили Іванівни, 1961 р.н., освіта середня-спеціальна, українка, у с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

VI. СПИСОК РЕСПОНДЕНТІВ

1. Буряк Уляна Леонтіївна, 1954 р.н., освіта середня-спеціальна, українка, с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
2. Донько Ніна Іванівна, 1925 р.н., освіта 7 кл., українка, с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
3. Жура Розалія Іванівна, 1937 р.н., освіта 10 кл., українка, с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
4. Ільницький Петро Йосипович, 1977 р.н., освіта вища, українець, с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
5. Мудрик Анатолій Іванович, 1974 р.н., освіта середня-спеціальна, українець, с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
6. Мудрик Олена Миколаївна, 1980 р.н., освіта вища, українка, с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
7. Райська Наталія Василівна, 1980 р.н., освіта вища, українка, с.Смотрич Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
8. Шевцов Василь Іванович, 1957 р.н., освіта середня-спеціальна, українець, с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.
9. Шевцова Людмила Іванівна, 1961 р.н., освіта середня-спеціальна, українка, с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

VII. СПИСОК КОРЕСПОНДЕНТІВ

1. Райська Яна Романівна
2. Райська Наталія Василівна
3. Чурбанов Олег Васильович
4. Щегельський Валерій Васильович

VIII. ДОДАТКИ

Додаток А

ТОПОНІМІЧНИЙ ПИТАЛЬНИК

1. Вкажіть адміністративне підпорядкування села (район, область).
2. Подайте народну назву села (називний і родовий відмінок). Не забувайте ставити наголос. Чи відома якась інша стара назва села? Запишіть легенду чи переказ про виникнення села і його назви.
3. Як називаються мешканці даного населеного пункту (наприклад, у Гуменцях живуть *гуменчани*)? Чи не мають вони якогось особливого прізвиська?
4. З яких «кутків» (частин) складається село? Назвіть та дослідіть походження їх назв.
5. Подайте старовинні та сучасні назви вулиць і провулків села, сільських майданів і площ.
6. Перелічіть села, що оточують дане село. Називайте лише ті села, територія яких безпосередньо межує з територією даного села.
7. Чи є поблизу села місця, де колись існували поселення, а потім, зникли? Чи мають вони свої власні назви? Що відомо в народі про ці зниклі поселення?
9. Які ріки, потоки, струмки, джерела протікають через село та його околиці? Вкажіть, куди, в яку ріку вони впадають. Довідайтесь, як зветься всі найменші потоки, що є в околицях села.
10. Як називаються ставки, що є в селі?
11. Чи є в селі або біля нього (у полі чи в лісі) криниці, які мають свої власні назви? Вкажіть ці назви, якщо вони є.
12. Які ще водні власні назви є в районі досліджуваного села?
13. Які гори або горби є в районі села? Подайте їх назви. Якщо в районі гори є якісь географічні об'єкти, що мають свої власні назви [печери, урвища, скелі тощо], подайте ці назви. Подайте власні назви усіх інших географічних об'єктів у районі села, які становлять собою виступи [скелі, кургани, старі могили, підвищення тощо].
14. Які є біля села яри і балки, що мають свої власні назви? Подайте власні назви усіх інших географічних об'єктів району села, які являють собою заглибини [ями, улоговини, обниження, спуски тощо].
15. Подайте назви полів, що оточують село.
16. Які власні назви мають необроблювані місцевими пасовиська, луги, лісові поляни в районі села?
17. Подайте власні назви лісів у районі села. Якщо ліс ділиться на ділянки, що мають свої власні назви, вкажіть усі ці назви.

18. Чи є в районі села шляхи, що мають свої власні назви? Подайте ці назви. Подайте власні назви перехресть шляхів.
19. Ще які інші власні географічні назви вживаються в селі?
20. Вкажіть інформаторів, від яких записано топонімічний матеріал.

Словничок топонімікону с. Пукляки

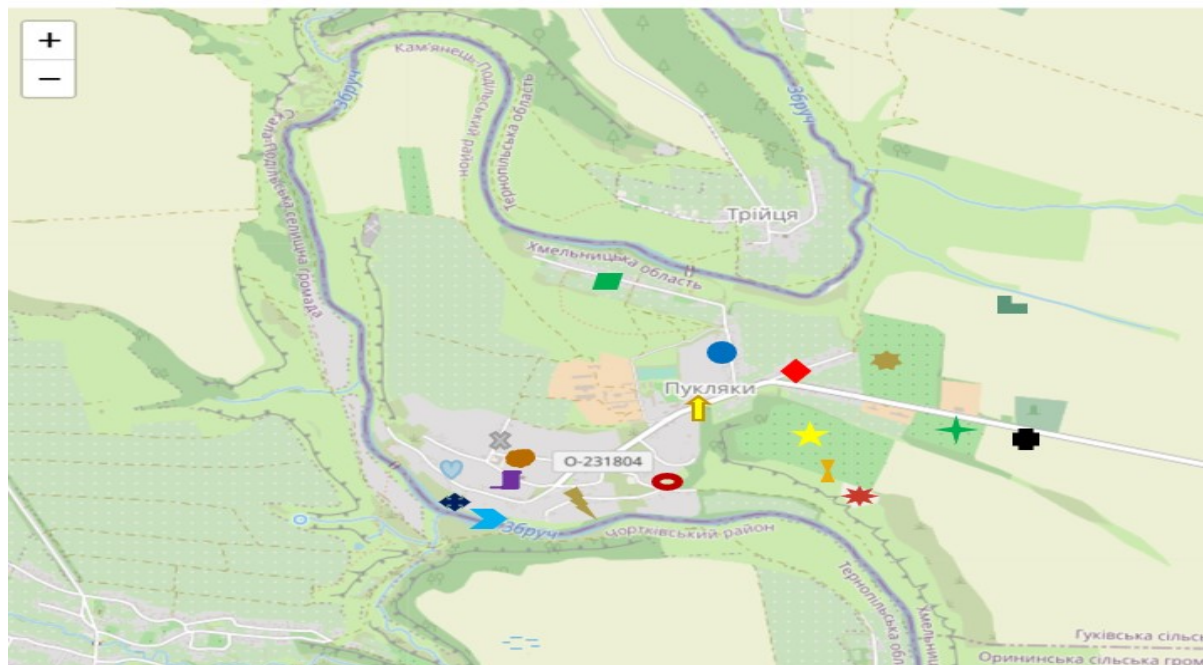
- Вила– мікротопонім (переказ)
- Горішні гони– мікротопонім (переказ)
- Грабник– мікротопонім (переказ)
- Долина– мікротопонім (переказ)
- Застава– мікротопонім (переказ)
- Збруч – гідронім (переказ)
- Зігон (Вігон) – мікротопонім (переказ)
- Журавель криниця – мікрогідронім (переказ)
- Кимова дюра– мікротопонім (легенда)
- Корчмиско– мікротопонім (переказ)
- Кут– мікротопонім (переказ)
- Латанець– мікротопонім (переказ)
- Лиса гора– мікротопонім (переказ)
- Помірки– мікротопонім (легенда)
- Попів город– мікротопонім (переказ)
- Пунькова кринця – мікрогідронім (переказ)
- Середні гони– мікротопонім (переказ)
- Українська православна церква
Святителя Миколая Чудотворця – сакральний мікротопонім (переказ)
- Хронівка– мікротопонім (переказ)

Мапа Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

(фото автора)

Картохема розміщення «кутів» с. Пукляки

- ◆ Вила
- Хронівка
- Грабник
- Помірки
- Кут
- ↑ Корчмиско
- ⊗ Попів город
- Українська православна церква Святителя Миколая Чудотворця
- ⚡ Долина
- Зігон(Вігон)
- Лиса гора
- ↑ Застава
- ★ Печера в тортонських відкладах (Кимова дюра)
- ➡ Річка Збруч
- ◆ Криниця «Журавель»
- ♥ Пуцькова криниця
- ★ Горішні гони
- ★ Середні гони
- ★ Латанець

(фото автора)

с. Покляки на карті UKRAINÆ Pars, Qvae Podolia Palatinatus Vulgo Dicitur
Per Guil автор Ян Блау (Амстердам, 1670),
джерело ukraina.com/ua/maps#1670_3
(Особистий архів краєзнавця Андрія Боровського)

с. Пукляки на карті фон Міга, 70-80-ті роки 18 ст., джерело mapire.eu
(Особистий архів краєзнавця Андрія Боровського)

Кадр із кінофільму «Легенда про Нараяму»

ІХ. ТОПОНІМНА ІСТОРІЯ С. ПУКЛЯКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО Р-НУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛ. В ЛЕГЕНДАХ І ПЕРЕКАЗАХ

Походження ойконіму Пукляки

Колись була корчма біля криниці «Журавель» і понад річку козаки возили сіль. Такий шлях у них був. Вони заходили в корчму випити горілки, відпочити. Та в того корчмара було прізвисько Пукля, від того і пішла назва села.

Зап. 14.09.2023 р. Райська Яна від Мудрик Олени Миколаївни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с.Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження ойконіму Пукляки

Під селом була корчма, заснував її єврей Покляк. Звідти і пішла така назва.

Зап. 04.08.1997 р. Чурбанов О.В. від Донько Ніни Іванівни, 1925 р.н., освіта 7 кл., українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження ойконіму Пукляки

Село було над річкою, коли була перестрілка поміж австріяками і російськими воїнами, то після пострілу чулося відлуння «пук ах» і від того відлуння, можливо, походить назва села.

Зап. 04.08.1997 р. Чурбанов О.В. від Донько Ніни Іванівни, 1925 р.н., освіта 7 кл., українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження ойконіму Пукляки

Їхав пан з Херсону сюди в село, та й поламався фаетон. Він довго чекав поки його полагодять і ще довше їхав. Коли він приїхав сюди, то сказав: «*Прукляте це село*». Так з того часу і повелося. Мабуть, від цього вислову теж пішла назва села.

Зап. 04.08.1997 р. Чурбанов О.В. від Жури Розалії Іванівни, 1937 р.н., освіта 10 кл., українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження ойконіму Пукляки

У Заліщиках був пан і там були раби. Коли той пан знущався з них, три людини втекли. Вони перейшли річку, і звідти почалося село. Вони почали будувати його, та у одного з будівників було прізвище Пукляк, звідти і пішла назва села.

Зап. 14.09.2023 р. Райська Яна від Мудрик Олени Миколаївни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження спелеоніму Кимова дюра або печера в тортонських відкладах

Цій легенді близько 100 років. Дід Ким ходив лупати каміння в цю дюру. Налупав стільки, що пробив вхід у цю печеру. Звідти й назва «Кимова дюра». Зі слів місцевих жителів, хід цієї печери веде до кінця села, тобто пасовиська Хрунівка, що знаходиться біля річки Збруч.

Зап. 21.10.2023 р. Райська Яна від Шевцової Людмили Іванівни, 1961 р.н., освіта середня-спеціальна, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження спелеоніму «Кимова діюра»

Раніше в печеру можна було зайти. І якщо там побродити, можна було знайти невелике підземне озеро. Але зараз вхід у печеру завалило.

Зап. 14.09.2023 р. Райська Яна від Мудрик Олени Миколаївни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження мікрогідроніму «Лікувальне джерело Нафтуся»

Через річку Збруч знаходиться невеличке село Трійця Тернопільської області. Туди ходять жителі села Пукляки, округних сіл за лікувальною водою «Нафтуся». З такими лікувальними властивостями є вода ще у м. Сатанів.

Зап. 20.09.2023 р. Райська Яна від Ільницького Петра Йосиповича, 1977 р.н., освіта вища, українець, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Легенда «Помірки»

Колись старих людей, у яких не було вже сил працювати, спускали на лубках у провалля: щоб дарма хліба не їли. А один чоловік дуже любив свого батька і не виконав жорстокого закону, заховав його у хліві, годував таємно. Через деякий час трапився недорід: нічим людям сіяти. Старий побачив, що син чогось журиться, розпитав про все і порадив зняти снопи зі стріхи, ще раз обмолотити і засіяти. Так син і вчинив. Зійшов у нього хліб найкраще, і найбільша нива була засіяна. Всі люди допитувались, як він до такого додумався. Він спочатку мовчав, а згодом розповів, що його батько так навчив. З того часу люди перестали старих на лубках вивозити, а шанували до самої смерті, бо вони мудрі, життям биті, завжди розуму навчать.

Зап. 14.09.2023 р. Райська Яна від Мудрик Олени Миколаївни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Легенда «Помірки»

Давно-предавно старих людей, які вже нічого робити не могли, спускали спеціальним пристроєм у провалля, щоб дарма хліба не їли. Проте один чоловік дуже любив свого батька й, не виконавши жорстокого закону, заховав його в хліві. Щодня він потайки від односельчан носив батькові їжу. Минуло кілька років - і в селі стався недорід: нічим людям сіяти. Старий побачив, що син чомусь зажурений, розпитав про все й порадив зняти снопи зі стріхи, ще раз обмолотити їх і засіяти. Син так і зробив. У нього хліб зійшов найкраще, і найбільша нива була засіяна. Усі люди стали допитуватися чоловіка, як він до такого додумався. Той спочатку мовчав, а згодом розповів, що батько так навчив». З того часу люди вже не спускали старих у провалля, а навпаки, стали шанувати їх до самої смерті, бо вони мудрі, життям биті, завжди розуму навчать.

Зап. 14.09.2023 р. Райська Яна від Мудрик Олени Миколаївни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження некроніму «Помірки»

Раніше, коли люди доживали свого віку, були такі старі, що не могли нічого робити, щоб дома з ними не возитися – вивозили на помірки і залишали там. А один чоловік сховав свого батька і сказав, що його немає, переховував його. І коли в селі настав голод, люди дуже помирили, то батько сказав йому, що робити: «Зніми ті сніпки, що пошита хата, обмолоти і так нагодуєш сім'ю». Потім почали старих людей шанувати і більше на помірки не вивозили.

Зап. 14.09.2023 р. Райська Яна від Буряк Уляни Леонтіївни, 1954 р.н., освіта середня-спеціальна, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження мікрогідроніму «Криниця журавель»

«Криниця Журавель» знаходиться на березі річки Збруч (де колись була казарма, де жили козаки). Біля цієї криниці знаходився великий дерев'яний жолуб. Козаки у холодну пору року, коли замерзала річка Збруч, викручували з криниці воду, виливали в жолуб і напували коней.

Зап. 14.09.2023р. Райська Яна від Мудрик Анатолія Івановича, 1974 р.н., освіта середня-спеціальна, українець, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження мікрогідроніму «Пунькова криниця»

Колись біля криниці проживала сім'я Пуньків, тому вона і має таку назву.

Зап. 21.10.2023 р. Райська Яна від Шевцової Людмили Іванівни, 1961 р.н., освіта середня-спеціальна, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження антропоніму «Хронівка»

Хронівка – куток села, на північний схід, межує з Вилами і Грабником. Одна з версій каже, що назва походить від того, що тут жив Хрунь і до тепер

живуть його нащадки.

Зап. 14.09.2023р. Райська Яна від Мудрик Анатолія Івановича, 1974 р.н., освіта середня-спеціальна, українець, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Легенда про Нараяму

У віддалених селищах та поселеннях жителі буквально вмирили від голоду. Щоб вижити, люди позбавляються непотрібних і марних, на їхню думку, членів суспільства, щоб не витратити дорогоцінну їжу даремно. Такими вважаються новонароджені діти та безпорадні люди похилого віку, яких по досягненню певного віку відносять на вершину гори Нараяма вмирати. Новонароджені дівчатка легко вимінюються на сіль і продаються в гейші. А мертва дитина, знайдена на горі, не викличе в тутешніх мешканців жодних почуттів, хіба що думки про добрива. В одному з гірських сіл, де борються за життя, живе престаріла Орін, якій уже час готуватися в останню подорож. У свої 70 років жінка ще сповнена сил і волі до життя, проте давня традиція та честь не дозволяють їй обтяжувати своїх дітей зайвим ротом.

Сюжет японського фільму-драми «Легенда про Нараяму» режисера Сьохея Імамури, заснований на переробці однойменного фільму Кейсуке Кіношіти. Сюжет створено на основі однойменної книги Шічіро Фукадзави.

Легенда про Нараяму

У маленькому японському селі починається голод. Харчування катастрофічно не вистачає, тому прийнято позбавлятися дітей і старих. Їх відносять на вершину гори, щоб жертвувати богам. У звичайній родині живуть троє братів. Вони збираються одружитися. Після того, як 69-річна мати знаходить їм наречених, вона вирушає в останню дорогу до гори. Але один із синів не хоче посилати матір на загибель і йде разом із нею. У якийсь момент

мати вирішує обдурити сина і зберегти йому життя, але він відмовляється приймати такий подарунок і йде слідами. Діставшись вершини гори, юнак бачить картину, яка змінює його уявлення про богів і про голод, що вбив мешканців села.

Сюжет японського фільму-драми «Легенда про Нараяму» режисера Сьохея Імамури, заснований на переробці однойменного фільму Кейсуке Кіношіти. Сюжет створено на основі однойменної книги Шічіро Фукадзави.

Походження мікротопоніму «Застава»

Застава – гора, яка знаходиться біля Збруча. Топонім походить від того, що в цьому місці знаходилась прикордонна застава.

Зап. 14.09.2023 р. Райська Яна від Мудрик Олени Миколаївни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження ороніму Зігон (Вігон)

Зігон (Вігон) – яр, межує з Заставою. Топонім походить від того, що в цьому місці зганяли худобу до річки Збруч, до водопою.

Зап. 20.09.2023 р. Райська Яна від Ільницького Петра Йосиповича, 1977 р.н., освіта вища, українець, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження мікротопоніму «Корчмиско»

Корчмиско – центр села, знаходиться перед Кутом. У давні часи була корчма. Кажуть, що тоді ще козаки з – за Збруча перебирались на цю сторону до корчми.

Зап. 20.09.2023 р. Райська Яна від Ільницького Петра Йосиповича, 1977 р.н., освіта вища, українець, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження ороніму «Лиса гора»

Лиса – гора, розташована в сторону Малої Бережанки. Назва від того, що гора безліса.

Зап. 14.09.2023 р. Щегельський Валерій Васильович від Райської Наталії Василівни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Смотрич Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження агрооніму «Попів город»

Попів город – куток села, південний захід, межує з Кутом. Назва походить від того, що хати були побудовані біля і на поповому городі.

Зап. 14.09.2023 р. Щегельський Валерій Васильович від Райської Наталії Василівни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Смотрич Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження мікротопоніму «Грабник»

Грабник – куток села, назва походить від того, що тут ріс грабовий ліс.

Зап. 14.09.2023 р. Щегельський Валерій Васильович від Райської Наталії Василівни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Смотрич Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження мікротопоніму «Вила»

Вила – куток села, північний схід поселення, походження топоніму: вулиці на кутку розходяться, як двозубі вила, в'їзд- виїзд з села, межує з Поповим городом і Корчмиском.

Зап. 21.10.2023 р. Райська Яна від Шевцової Людмили Іванівни, 1961 р.н., освіта середня-спеціальна, українка, у с. Пукляки Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження мікротопоніму «Кут»

Кут – куток села, південний захід, межує з Корчмиском. Знаходиться в куті між річкою і скалами.

Зап. 14.09.2023 р. Щегельський Валерій Васильович від Райської Наталії Василівни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Смотрич Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Походження мікротопоніму «Долина»

Долина – куток села, який оточують гори, розташований у долині біля Збруча, знаходиться на південь поселення, межує з Корчмиском.

Зап. 14.09.2023 р. Щегельський Валерій Васильович від Райської Наталії Василівни, 1980 р.н., освіта вища, українка, у с. Смотрич Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Х. ДОКУМЕНТУВАННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ТРАДИЦІЇ
(Фото Наталії РАЙСЬКОЇ)

XI. СВІТЛИНИ ПРИРОДНИХ ГЕООБ'ЄКТІВ С. ПУКЛЯКИ
(Фото Яни РАЙСЬКОЇ)

В'їзд у село

Річка Збруч

Криниця «Журавель»

Пунькова криниця

Церква Святителя Миколая Чудотворця

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

- Агіоніми** – власні назви культових споруд;
- Агрооніми** – назви земельних ділянок, пасовиськ, полів;
- Антропоніми** – назви географічних об'єктів, утворених від власного імені людини;
- Гідроніми** – власні назви водних об'єктів;
- Годоніми** – назви вулиць, проспектів, набережних, бульварів;
- Комоніми** – назви сільських поселень;
- Легенди народні** – невеликі прозові оповіді про незвичайну або ж чудесну подію, що сприймається як достовірна;
- Мікрогідроніми** – назви непротічних вод, джерел і криниць, заболочених місцевостей тощо;
- Мікротопоніми** – сукупність місцевих географічних назв для невеликих об'єктів, відомих тільки місцевим жителям;
- Некроніми** – власні назви місць захоронення;
- Оніми** – слово, словосполучення чи речення, яке служить для виділення іменованого ним об'єкта серед інших об'єктів;
- Ономастика** – наука, розділ мовознавства про сукупність власних (у більш вузькому сенсі – особистих) імен (онімів) об'єктів;
- Ороніми** – власні назви елементів рельєфу земної поверхні;
- Ойконіми** – власні назви поселення;
- Перекази** – більш або менш вірогідні розповіді про минуле, які передають в усній формі;
- Потамоніми** – назви річок;
- Путеоніми** – назви впорядкованих криниць;
- Топоніми** – розряд власних назв, зокрема назв географічних об'єктів;
- Спелеоніми** – підземні топоніми, до яких віднесені назви будь-якого природного підземного утворення у верхньому шарі земної кори;
- Фітотопоніми** – власні назви похідні від рослин;
- Хороніми** – власні назви будь-якої території, області, району.

**ПРАВИЛЬНІСТЬ ВИМОВИ ТОПОНІМІВ С. ПУКЛЯКИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО Р-НУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛ.**

Віла

Горішні гони

Грабнік

Долина

Застава

Збруч

Зігон (Вігон)

Кімова дюрá – печера в тортонських відкладах

Корчміско

Криниця «Журавель»

Кут

Латанець

Ліса

На Кізі

Помірки

Пунькова криниця

Попів город

Пукляки

Середні гони

Хронівка

ЗМІСТ

I. ПЕРЕДМОВА	5
II. ФОЛЬКЛОРНА ТОПОНІМІЧНА ПРОЗА ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	9
2.1. Теоретико-практичні основи дослідження регіонального топонімікону в українській фольклористиці	9
2.2. Науково-методичний підхід до організації досліджень народних прозових топонімічних джерел краю	12
III. МОТИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕТИМОЛОГІЯ ОПОВІДАЛЬНОЇ ТОПОНІМІЧНОЇ ПРОЗИ С. ПУКЛЯКИ (КАМ'ЯНЕЧЧИНА)	18
3.1. Історико-мотивна проблема систематизування й тематичного групування топонімічної прози досліджуваного населеного пункту	18
3.2. Географічна та фольклористична характеристика гідронімії с. Пукляки Кам'янець-Подільського р- ну Хмельницької обл.	27
IV. ВИСНОВКИ	31
V. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
VI. СПИСОК РЕСПОНДЕНТІВ	37
VII. СПИСОК КОРЕСПОНДЕНТІВ	38
VIII. ДОДАТКИ	39
Додаток А. Топонімічний питальник.....	39
Додаток Б. Словничок топонімікону с. Пукляки	41
Додаток В. Мапа Кам'янець-Подільського р-ну	42
Додаток Г. Картосхема розміщення «кутів» с. Пукляки	43
Додаток Д. С. Пукляки на карті UKRAINÆ Pars, Qvae Podolia Palatinatus Vulgo Dicitur Per Guil автор Ян Блау	44
Додаток Е. С. Пукляки на карті фон Міга, 70-80-ті роки 18 ст	45
Додаток Ж. Кадр із кінофільму «Легенда про Нараяму» ...	46
IX. ТОПОНІМНА ІСТОРІЯ С. ПУКЛЯКИ КАМ'ЯНЕЦЬ -ПОДІЛЬСЬКОГО Р-НУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛ. В ЛЕГЕНДАХ І ПЕРЕКАЗАХ	47
X. ДОКУМЕНТУВАННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ТРАДИЦІЇ	56
XI. СВІТЛИНИ ПРИРОДНИХ ГЕООБ'ЄКТІВ С. ПУКЛЯКИ	57
XII. ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ	61
XIII. ПРАВИЛЬНІСТЬ ВИМОВИ ТОПОНІМІВ с.ПУКЛЯКИ.....	62

Наукове видання

ЛЕГЕНДИ ТА ПЕРЕКАЗИ С.ПУКЛЯКИ
(КАМ'ЯНЕЧЧИНА):
ТОПОНІМІЧНА НОМІНАЦІЯ

Укладачі

Валерій Васильович Щегельський

Яна Романівна Райська

Підписано до друку 27.02.2024 р.

Формат 60x84/16

Папір офсетний. Друк офсетний.

Ум.друк.арк.3,72